

alig érinti a lényegét. Viszont erősen hiányzik, hogy Füst Milán nem kapott külön fejezetet, amikor a Nyugat folyóiratói közt Radnóti, Dzsida Jenő, Szabó Lőrinc, Weöres Sándor, Vas István külön címszavak alatt sorakoznak fel. Talán élesebb megvilágítást érdemelt volna Gulyás Pál, Fodor József, Jankovich Ferenc, vagy említést az elfelejtett Bánnyav Kornél.

Viszont van Lengyel Balázs kissé elcsietett könyvének egy kétségtelen érdeme. Kültői elemzéseiben versolvasásra és versszeretetre nevel és az irodalom folyamataiba beillesztett magképeivel fogalmat ad a XX. század magyar irodalmának legnagyobb teljesítményéről: a líráról.

VAJDA ENDRE

BENEDEK MARCELL: A BÁLVÁNY.
(Új Idők.)

Írója egyszerűen regénynek nevezi ezt a könyvet, ez azonban semmiképpen sem határozhatja meg ennek az írásnak műfaját. Talán a keretes regények közé sorolhatnánk, de nyomban érezniük kell, hogy itt még sem egyszerűen erről van szó. A „bálvány”. Bodnár Balázs. Az ő életét pergeti le előttünk különböző személyek vele kapcsolatos élményei alapján s mindez igen gazdag skáláját nyújtja az ábrázolási lehetőségeknek.

A központi mag Bodnár István c. főigazgató visszaemlékezése Balázs fiára. A visszaemlékezésekben egy nagyvonalú, tehetséges, igazi „nagy ember” életének kibontakozását igyekszik pontról pontra követni. Balázs már gyermekkorában kivált. Tanítói minden vonatkozásban elragadtatással beszéltek róla. Nagyobb diákkorában is minduntalan tanújelét adta kiválóságának. — Sajnos, a rövid terjedelem miatt nem kísérhetjük végig Bodnár Balázs életét. E helyett azokat a pontokat vizsgáljuk meg, amelyek más-más személy életében való viszonyában, más-más megvilágítást, vagy legalább színezést kaptak.

Balázs elsősorban az apának bálvány. Hogy ezt megértsük, meg kellett ismerkednünk tehát Balázs szüleivel. Bodnár István c. főigazgató félték, bátorfalan, de állandóan kielégítetlen ambícióival, vágyakkal telten éji az életét. Ugyyszólván úgy jut oda, ahová mégis eljut, hogy egy pozitív lépésre sem tudja saját erejéből rászánni magát. Balázs megszületése után ezek az ambíciók, kielégítetlen vágyak saját személyéről a

fiára szállnak. Ami nem sikerült neki, azt a fiában akarja diadalra vinni. Minden tettét nagyszerűnek, szépnek, iónak hiszi s abban a meggyőződésben emlékszik vissza a fiára, hogy jövendő életrajzírónak siet segítségére, s hogy egy „nagy embert adott a hazának”. — Közben körülötte zajlik a világtörténelem s tombol a fasizmus örölte, de őt nem érdekli, csak annyiban, amennyi ebből fiának dicsőségét elősegíti.

E belső probléma mellett van egy más társadalmi problémája is a regénynek: a liberális reformer. (Balázs telepítési és kishaszonbérleti rendszert épít ki. Ilyen minőségben kormányfőtanácsos lesz és rengeteg kitüntetésben részesül.) De mint általában az idealista beállítottságú emberek, nem tud tovább lépni saját terveinek büvköréből, nem tud lépést tartani a társadalom fejlődésével. Az, ami Balázs fiatalkorában forradalmi gondolatnak számított, így válik harminc év alatt reakciós elmaradottsággá. Tragikumá, hogy míg édesapja halálóságyán is bálványnak látja, a fia már ki-méletlenül tovább lép és saját apjának válik elítélőjévé. A fasizáló társadalom ellentétei, válságai mufalcolnak itt meg s döntik le végleg a régi világ bálványát.

Benedek Marcell azonban nem akarja sematizálni a problémákat. Neki mer vágni a dolgok más látószögek szerinti boncolásához is. Előbb Bodnár Péter, a „bálvány” öccse mondja el véleményét a megtalált kézirat alapján, majd Mihály és Olga párbeszédei rántják le a leplet s mutatnak rá a rideg valóságra. (Olga a feleség, Mihály zongoraművész, Olga régi udvarlója, akit Olga a Bálvány kedvéért észre sem vett.) Ebben főképp az érem másik oldalát látjuk: az önző, a törtető embert, aki önzőségét leplezi általános szociális terveivel is.

De ez túlzás, bizonyára igazságtalan ítélet lenne, ezért volt még szükség arra, hogy „Virág Judit naplója”-t megírja. Kellott ez, hogy megismerhessük a bálvány és annak ellentétéképpen az igazi embert. A jószándékú polgárt, aki tehetséges. Se nem jó, se nem rossz. Ami ellenszenves, haladásellenes benne, az nagyrészt annak a társadalomnak a bűne, amelyben csak a legjobbak tudtak tisztán látni, csak a legjobbakal nem vezették tévútra látszólagos igazságok, (helytelen a szerző részéről, hogy így felmentésben részesíti a társadalom legnagyobb részét, az „útitársakat”), és az elnyomottak, a kizsákmányoltak, akiket

saját nyomorúságuk ébresztett rá az igazságra.

Mindez igen érdekes, formailag újításnak is tűnik első pillanatban, valóságban azonban mégis a műalkotás rovására megy. Ugy érezzük, egységesebb, meggyőzőbb lett volna, ha ezek együtt és egyszerre élnek, formálódnak a regényben s a reflexiók helyett maga az eleven élet tesz bizonyosságot s fejezi ki az író mondanivalóját.

SERES JÓZSEF

RICHARD WRIGHT: FEKETÉK ÉS FEHÉREK. (Dante.)

Az amerikai kapitalista társadalom legkiáltóbb szegényletes problémáját, a négerkérdést tárja elénk e könyv a maga teljes, brutális valóságában.

Egy néger beszél el e könyvben saját sorsát s ezért hiteles Wright írása. Öntudatos, felvilágosult fekete ember a főszereplő; az ő kinokkal teli útja, vergődése nyit távlatot előttünk a megaláztatott milliók élete felé. Ma, akik már a társadalmi felemelkedés útjára tértünk, sokat tanulhatunk e könyvből. Látjuk az osztálytagozódás kiáltó ellentéteit és meggyűlöljük a Dél hitvány tradícióit, melyek oly nagy szakadékot támasztanak ember és ember között.

A regény műfajilag is egységes, majdnem hibátlan. Stílusa erőteljes, színes. Lélektani motiválása helyenként megdöbbentő. A fordítást Kőszegi Imre végezte figyelemreméltó hűséggel.

HORVÁTH IMRE

ARANY JÁNOS ÉS PETŐFI SÁNDOR LEVELEZÉSE. (Hungária.)

Ez a kis kötet a klasszikus és ezért örökké modern magyar költészet két legnagyobb alakjának a leveleit tartalmazza. A levélváltás Petőfi 1847 február 4-én kelt levelével kezdődik (az ismeretes Arany János-hoz című verssel együtt): A 62 darabból álló ciklus utolsó levele ugyancsak Petőfié, 1849 július 11-ről, Mezőberényből. Arany többek között ezt írta jegyzéként erre a levélre: „És ez hozzám utolsó levele Petőfinék. Mező-Berényből Váradra, s onnan Erdélybe ment, hogy Bemhez csatlakozzék; ... sietett meghalni!”

Petőfi és Arany barátságáról felesleges bármiféle mondani, ez mindenki előtt ismeretes, másrészt a könyv előszava bővebben kifejti.

Az előszó három részből tevődik ösz-

szre: az első Gyulai Pál méltatása a két költő barátságáról (1883., Kiszaludytársaság), azután részlet Arany László bevezetéséből, melyet apja hátrahagyott iratai és levelei elé írt (1888), végül a harmadik rész Szendrey Júlia naplója és levelei kiadásából való (1930., Mikes Lajostól). Amint látjuk tehát, az előszó nem egységes, sem szerkezetileg, sem időbelileg, habár a részletek jól kiegészítik egymást s kellő világossággal értesítenek bennünket a levelezés körülményeiről, (ezt elősegítik a levelekhez csatolt jegyzetek is) s magáról a levélananyag sorsáról, kiadásukról, az egyes levelek lappangásáról, stb.

Mégis érezhető hiánya ennek a kétségtelenül értékes könyvnek, hogy nem kapott egységes bevezetést. Még ennél is súlyosabb hiba az, hogy a két költő barátságának méltatását Gyulai Pál szavaira bizza, amelyek ezelőtt 65 évvel hangzottak el, s minden alapvető megállapításaik ellenére is ma már átértékelésre és kiegészítésre szorulnak. Azt hisszük, hogy irodalomtörténészeink közül bizonyára vállalkozott volna valaki erre a szép feladatra s új szempontok felvetésével modern átértékelését nyújtotta volna a két költő összekötő barátságának.

BÁNKUTI IMRE

SZIKLAY LÁSZLÓ: LAUNER ISZTIVÁN. EGY 1848. ÉVI SZLOVÁK RÖP-IRAT SZERZŐJE. (A Pázmány Péter Tudományegyetemi Szlovák Filológiai Intézet kiadása.)

A szlovák irodalom ismertnevű kutatója, Sziklay László ezuttal a centenáriumi évnek megfelelően 1848-as témával foglalkozik. Könyve alapvetően tisztázza a szlovák nemzetiségi megmozdulásnak néhány fontos szellemtörténeti hátterét és ezzel kapcsolatban foglalkozik Launer Istvánnak, a nemzeti megbékélés hirdetőjének életével. Tanulmánya bő magyar, de főleg cseh-szlovák nyelvű irodalomra támaszkodva tudományos módszerrel ismerteti a Felvidék 1848-as történetének egy jelentős mozzanatát.

A tanulmány jelentősége túlnő egy intézeti kiadvány értékén. Nemcsak azért, mert egy 1848-as, kétségtelenül jelentős szerepet játszó személy életrajzát adja, hanem magának a tanulmánynak az útmutató szerepe is jelentékeny. Ma sokat beszélünk a nemzeti-ségi kérdésről, a szabadságharcról; de ez nem jelenti azt, hogy ezen a téren már mindent el is végeztünk. Sőt! A